

УКРАЇНЬСЬКА ПРАВДА

Постійне посилання: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/03/3/5980623/>

Державне замовлення в вишах України: дискримінація? Корупція? Недбалість?

Андрій Мелешевич, для УП Четвер, 03 березня 2011, 14:27

Нещодавно Міносвіти оголосило про зменшення у 2011 році обсягу прийому у виші за державним замовленням на 42 %. Таке радикальне скорочення доступу до освіти тих, хто не може дозволити собі платне навчання викликає подив.

Але ще більший подив викликає той факт, що уряд навіть не спромігся чітко пояснити, чому держбюджет на 2011 рік суттєво зменшує витрати на освіту на фоні радикального збільшення витрат на утримання президента, Генпрокуратури, МВС, СБУ, підвищення витрат на обслуговування та лікування депутатів ВР та решти можновладців.

Україна перетворюється з "соціальної держави", як то проголошує стаття 1 Конституції, на "суперсоціальну для посадовців високої ланки та репресивну державу".

У своєму листі (№ 1/9-3 від 06.01.2011) МОНМС пояснює різке скорочення державного замовлення тим, що у 2011 році "чисельність випускників старшої школи скоротиться порівняно з 2010 роком на 142,6 тисяч осіб (на 42,1%) з 338,4 тисяч осіб до 195,8 тисяч".

Міністерство також просить "врахувати, що розміщення державного замовлення ... буде здійснюватися з урахуванням регіонального підходу ...".

Зменшення державного замовлення, яке планується Міністерством, річ не нова. Подібні скорочення, хоча і не в таких грандіозних масштабах, мали місце два останні роки. Перше відбулось у 2009 році коли в кріслі міністра сидів Іван Вакарчук; другий раунд скорочення був проведений у минулому році вже за Дмитра Табачника.

В той же час, між цими двома скороченнями є дві принципові відмінності. Зменшення державного замовлення, ініційоване колишнім міністром Вакарчуком, торкнулося майже всіх університетів України у більшості випадків у відносно рівних пропорціях.

На відміну, скорочення держзамовлення при міністрі Табачнику відбулось здебільшого за рахунок найкращих університетів України, які також є найбільш популярними серед

абітурієнтів, з одночасним збільшенням бюджетних місць у значно слабкіших ВНЗ та мало чітко виражений регіональний фокус.

Тобто воно відбулось переважно в університетах, розташованих в Західній Україні, і, за окремими, але важливими винятками, ледь зачепило ВНЗ Східної та Центральної України.

Більше того, в деяких університетах, розташованих в Донецькій області державне замовлення зросло.

Але звернемось до фактів – офіційної бази даних на сайті Міносвіти, добре відомої кожному абітурієнту Інформаційної системи "[Конкурс](#)" та сторінки "[Обсяги державного замовлення на бакалаврів](#)".

(На жаль, сайт містить інформацію тільки за 2009 рік. В 2010 році керівництво МОНМС чомусь не вважало за потрібне поділитись з громадськістю інформацією про обсяги державного замовлення для кожного окремого університету країни)

Таблиця 1 містить перелік вузів України, які безпосередньо підпорядковуються МОНМС та яким держава надала місця державного замовлення для підготовки майбутніх юристів. (Офіційний сайт міністерства, де вказані обсяги держзамовлення на програму бакалаврату на 2009 рік, містить дані про 31 такий заклад в Україні).

В наступних шести колонках Таблиці 1 міститься інформація про кількість місць державного замовлення на 2008, 2009 та 2010 роки, окремо на денну та заочну форми підготовки бакалаврів права. Дві останні колонки містять дані у відсотках про зміни державного замовлення в 2009 та 2010 роках порівняно з попереднім роком.

Таблиця 1. Обсяг державного замовлення в галузі знань "право" на бакалаврат в 2008-2010 роках

Аналіз: Як було вже зазначено вище, перше коло скорочення державного замовлення на бакалавраті з галузі знань "право" відбулось за міністра Вакарчука у 2009 році. Хоча дані за 2008 рік на сайтах МОНМС відносно багатьох ВНЗ відсутні, Таблиця 1, яка узагальнює доступну інформацію, свідчить, що скорочення торкнулось майже всіх університетів країни незалежно від їх рівня престижності та/або регіональної приналежності.

Другий цикл скорочення бюджетних місць на право відбувся минулого року при діючому міністрі Табачнику і був проведений на принципово інших засадах.

По-перше, скорочення державного замовлення у 2010 році здійснювалось "з урахуванням регіонального підходу". За регіональною ознакою, майже всі українські ВНЗ, які отримали держзамовлення на підготовку студентів-юристів в 2010 році, можна поділити на три групи.

Першу групу складають університети, які розташовані в Західній Україні і які зазнали суттєвого зменшення державного замовлення як на право, так і на інші напрямки підготовки.

До другої групи входять університети, розташовані в Донецькій області, яким було суттєво збільшено кількість бюджетних місць. Більшість інших ВНЗ України складають третю групу – за винятком кількох київських та регіональних університетів – їм залишили той самий обсяг державного замовлення, що його вони мали попереднього року.

Згідно з "Обсягами державного замовлення на бакалаврів" 2009 року в шести областях Західної України розташовані 7 університетів, які готують студентів-юристів за державним замовленням.

В 2010 році шістьом з них обсяг держзамовлення з права був суттєво урізаний: Львівському університету на 29%, Прикарпатському та Тернопільському – на 25%, Волинському імені Лесі Українки на 20%, "Острозькій академії" на 14% та Закарпатському держуніверситету на 13%.

Водночас, попри оголошену міністерством загальноукраїнську політику скорочення бюджетних місць, обидва університети Донецької області, які навчають студентів-юристів за державним замовленням, отримали значне збільшення бюджетних місць з цього напрямку підготовки: Маріупольський державний гуманітарний університет на 28% та Донецький національний університет на 12%.

Таблиця 2. Статистика щодо вступної кампанії 2010

По-друге, відчутного скорочення державного замовлення чомусь зазнали саме найкращі університети України, які зажили великої популярності серед абітурієнтів. Водночас міністерство збільшило кількість бюджетних місць з тих же самих напрямків освіти відверто слабшим вузам.

Таблиця 2, дані до якої взяті з Інформаційної системи "Конкурс", містить статистичну інформацію щодо конкурсу та середнього балу абітурієнтів, які вступали до вишів в 2010 році. Таблиця поділена на три секції. До першої секції віднесені університети, які 2010 року зазнали зменшення державного замовлення в галузі права більш як на 5%; до другої – ті ВНЗ, яким бюджетні місця з цього напрямку були збільшені, а до третьої, відповідно, всі інші навчальні заклади, більшості з яких держзамовлення у порівнянні з попереднім роком змінене не було.

Як свідчить Таблиця 2, найсильніші абітурієнти країни в 2010 році частіше обирали два українські університети – **Національний університет "Києво-Могилянська академія"** та Київський національний університет **Тараса Шевченка**. **З обох показників (середній бал зовнішнього незалежного оцінювання серед подавачів сертифікатів ЗНО та середній бал атестату серед всіх абітурієнтів) ці два університети залишили далеко позаду всі інші навчальні заклади країни.**

Так, середній бал ЗНО абітурієнтів, які вступали до НаУКМА склав 181.28 балів, а середній бал атестата абітурієнтів НаУКМА в минулому році був 185.86. В КНУ імені Тараса Шевченка ці показники склали відповідно 179.25 та 183.78.

На жаль, з причин, які важко зрозуміти, саме ці університети і зазнали нищівного зменшення державного замовлення на право у 2010 році: НаУКМА на 25% та КНУ імені Тараса Шевченка на 19%.

Іншим престижним українським університетам, які залучили сильних абітурієнтів, також було зменшено державне замовлення.

Не дивлячись на те, що МОНМС під проводом пана Дмитра Табачника проголосило своєю метою скорочення бюджетних місць по всій території України, державне замовлення в галузі знань "право" було збільшено університетам, які користуються значно меншим попитом серед найбільш підготовлених абітурієнтів.

Право – не єдина галузь знань, в якій спостерігаються зазначені тенденції. Зменшення в 2010 році державного замовлення переважно за рахунок найкращих університетів країни та навчальних закладів, розташованих в Західній Україні, спостерігається в галузі історії, політології та деяких інших напрямках підготовки соціально-політичних та гуманітарних наук.

Таблиця 3. Зміни обсягів державного замовлення в НАУ та ДНУ в 2009-2010 роках

По-третє, на тлі загальнонаціонального скорочення місць державного замовлення, Національний авіаційний університет та Донецький національний університет не тільки не зазнали скорочень обсягу державного замовлення (за винятком кількох спеціальностей), а навпаки, суттєво збільшили кількість місць, що фінансуються з державного бюджету.

Таблиця 3 порівнює обсяги державного замовлення у цих двох ВНЗ у вибраних галузях знань та спеціальностях денної форми навчання бакалаврату, які зазнали змін в 2010 році порівняно з 2009 роком.

Так, Національному авіаційному університету міністерство суттєво збільшило кількість бюджетних місць не тільки на право (+20%), а й на багато інших напрямків: документознавство – на 50%, економіку та підприємництво – на 78%, менеджмент – на 12.5%, тощо.

Більше того, 2010 року міністерство надало НАУ бюджетні місця на напрямки, які навряд чи відповідають профілю цього навчального закладу: філологія (25 місць), міжнародні відносини (20 місць), журналістика (5 місць).

Згідно з інформацією на зазначених сайтах, 2009 року державне замовлення на ці спеціальності в НАУ було відсутнє.

Цікаво, що збільшення держзамовлення на перелічені "модні" професії відбувалось на тлі помітного скорочення бюджетних місць на такі спеціальності, як авіаційна та ракетно-космічна техніка, аеронавігація, прикладна фізика, програмна інженерія.

Невже ці професії не є необхідними для розвитку української авіаційної індустрії, чи ринок праці уже насичений відповідними фахівцями?

Автор цього дослідження не є знавцем авіаційної справи, але коли авіаційний університет випускає юристів чи філологів замість фахівців з авіоніки чи аеронавігації, погодьтесь, це викликає легітимні запитання.

Так само Донецький національний університет 2010 року, порівняно з 2009 втратив місця державного замовлення на денній формі програми бакалаврату тільки зі спеціальностей хімія та прикладна фізика. Водночас, на відміну від більшості ВНЗ України, кількість бюджетних місць в ДонНУ збільшилась: на право – на 14%, політологію – 60%, історію – на 29%, міжнародні відносини – 25%, тощо.

При цьому належить зазначити, що переважна більшість інших університетів Донецького регіону (наприклад Донецький національний технічний університет та Донецький національний університет управління) з більшості спеціальностей зазнали скорочень у пропорціях, схожих з іншими ВНЗ України.

Висновки та запитання

Читачі, які мають час, бажання і доступ до Інтернету, можуть перевірити достовірність викладених в цій статті фактів та розрахунків. Але як пояснити ці факти?

Як пояснити систематичне зменшення державного замовлення університетам одного регіону країни і одночасне збільшення бюджетних місць навчальним закладам іншого?

Як пояснити зменшення держзамовлення найкращим вузам України і одночасне збільшення бюджетних місць на ті ж самі спеціальності слабшим університетам? Спробуємо запропонувати кілька можливих версій та припущень.

Версія 1: Свідома політика погіршення якості освіти. У вересні минулого року Віктор Янукович оголосив 2011 рік "Роком освіти" з метою "покращення функціонування та інноваційного розвитку освіти, підвищення її якості і доступності, інтеграції в європейський освітній простір".

Він також звернув увагу, що жоден з вітчизняних університетів не входить до 500 найкращих у світі. Таким чином, принаймні на словах, які мають ще бути доведені на ділі, метою нинішнього керівництва країни в освітній галузі є покращення якості і доступності освіти та посилення позицій українських університетів у міжнародних рейтингах.

У світлі цієї мети та з точки зору державницьких інтересів не піддається будь-якій логіці обмеження доступу громадян України до безкоштовної освіти шляхом скорочення державного замовлення найкращим українським університетам, які надають найякіснішу в країні освіту і які мають найреальніші шанси наблизитись до топ-500 університетів світу.

Також є зовсім алогічним збільшення бюджетного фінансування університетам-середнячкам за рахунок зменшення фінансування провідних ВНЗ країни.

І взагалі повним нонсенсом є ситуація, коли головному вищому навчальному закладу країни, покликаному готувати спеціалістів у галузі авіації, збільшується державне фінансування на підготовку діловодів, філологів, журналістів, юристів, фінансистів та аудиторів з одночасним зменшенням державного замовлення на авіоніку, аеронавігацію та інші спеціальності, від яких безпосередньо залежить існування та конкурентоспроможність національної авіаційної індустрії.

Однак, коли вдуматись, то всі ці дії повністю виправдані, якщо мати на меті зменшення конкурентоздатності провідних українських університетів і української освіти в цілому на світовій арені та обмеження доступу найперспективніших абітурієнтів до найякіснішої в країні безоплатної освіти.

Хоча неможливо повірити, що саме таку мету може переслідувати центральний орган виконавчої влади України в галузі освіти.

Версія 2: Дискримінація. Головною причиною, чому значна частина українського суспільства не сприйняла призначення pana Дмитра Табачника на посаду міністра освіти і науки, були його відомі вислови проти частини українського народу; вислови, які були розцінені як ксенофобські та шовіністичні.

В той же час за словами Дмитра Табачника, він як міністр освіти діє без будь-яких політичних упереджених поглядів виключно на підставі Конституції, яка в статті 24 встановлює рівність конституційних прав громадян України і забороняє будь-які привілеї чи обмеження за багатьма ознаками, включаючи місце проживання.

Але як тоді розцінити дії міністерства, які встановлюють привілеї університетам, розміщеним в певному регіоні країни, суттєво збільшуючи їм кількість бюджетних місць?

Або як розцінити дії міністерства, які суттєво зменшують обсяг державного замовлення університетам, розміщеним в іншому чітко визначеному регіоні країни, тим самим обмежуючи доступ до безкоштовної освіти громадян, які проживають і бажають отримати освіту саме в цьому регіоні?

Причому відбувається це системно і зразу після приходу на посаду міністра освіти людини, відомої своїми особистими, на думку багатьох людей, ксенофобськими поглядами саме відносно мешканців цього регіону.

Чи не буде така політика чиновників МОНМС діями, що обмежують можливість громадян України повністю реалізовувати свої конституційні права, включно з правом на освіту?

І якщо так, чи не містять ці дії складу злочину, передбаченого статтею 161 Кримінального Кодексу "Порушення рівноправності громадян" або "пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками ... місця проживання"?

Версія 3: Корупція. Загальнонаціональне скорочення місць державного замовлення в минулому році *de facto* не торкнулось двох українських університетів: Національного авіаційного університету та Донецького національного університету.

Навпаки, замість скорочення державного фінансування Міністерство освіти, науки, молоді і спорту **суттєво збільшило** цим двом навчальним закладам кількість бюджетних місць у багатьох "модних" галузях знань та спеціальностях: право, економіка і підприємництво, міжнародні відносини, журналістика, менеджмент тощо.

З яких причин ДонНУ опинився у привілейованому положенні? Чому обсяги державного замовлення цьому університету були суттєво збільшені тоді, як іншим вишам, включно з тими, що розташовані в Донецькій області, кількість бюджетних місць на ті ж самі спеціальності було зменшено?

Як відомо, першим проректором Національного авіаційного університету є депутат ВР від Партії регіонів Луцький, котрий, як повідомляють ЗМІ, є кумом міністра Табачника.

Яким чином факт кумівства вплинув на суттєве збільшення обсягів державного замовлення Національному авіаційному університету з спеціальностей, які, по-перше, не є профільними для цього учбового закладу, і, по-друге, були скорочені в інших ВНЗ?

Якщо такий вплив дійсно мав місце, чи не буде в цьому випадку в діях високопосадовців МОНМС ознак складу злочину, передбаченого статтею 364 "Зловживання владою або службовим становищем".

Версія 4: Службова недбалість. Припустимо, що всі три попередні версії не мають під собою жодних підстав, і з боку керівництва МОНМС не було жодного намагання чи умислу свідомо дискримінувати, корумпувати або проводити політику, спрямовану на зниження конкурентоздатності та якості української освіти. Але ж факти є фактами, а вони, як відомо, річ уперта.

За останній рік доступ до освіти в найкращих університетах України та університетах західного регіону суттєво зменшився, а обсяг бюджетного фінансування в навчальних закладах, які є менш привабливими для вступників, та в деяких вузах однієї окремої області в тій же самій галузі знань збільшився.

Чи не свідчать ці факти про "заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам"? І, якщо це так, чи належним чином службові особи МОНМС виконують свої службові обов'язки та сумлінно до них ставляться?

Версія 5: Безпідставність запропонованого аналізу та висновків. Як було відмічено вище, аналіз та висновки, викладені в цьому дослідженні, ґрунтуються виключно на публічних та відкритих даних, доступних кожному.

Іншої об'єктивної статистичної інформації, яку можна було б використовувати в ході підготовки статті, в джерелах загального користування знайдено не було.

Можливо, що автор не володіє усією повнотою інформації, а тому запропоновані ним висновки є безпідставними, і реальна ситуація зовсім інша. В такому разі та на підставі щойно прийнятого закону "Про доступ до публічної інформації", який невдовзі вступає в дію, МОНМС має опублікувати детальну статистику за останні кілька років щодо обсягів державного замовлення, доведених до кожного окремого університету країни як у галузі "право", так і в інших галузях знань та спеціальностях.

Андрій Мелешевич, декан факультету правничих наук НаУКМА, для УП